

ՌՈՒԶԱՆՆԱ ՍՏԵՓԱՆԻ ԱԼՈՅԱՆ

*ՀՀ ԳԱՍ Մ. Քոթանյանի անվան տնտեսագիտության
ինստիտուտի կրտսեր գիտաշխատող*

ԱՐԴՅՈՒՆԱԲԵՐՈՒԹՅԱՆ ՈԼՈՐՏԸ ԶՅ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԱՃԻ ԱՊԱՅՈՎՄԱՆ ԳՈՐԾԸՆԹԱՅՈՒՄ

Արդյունաբերությունը եղել և մնում է Հայաստանի տնտեսության հիմքը կազմող առաջատար ոլորտներից մեկը: Այդ մասին է վկայում նաև այն, որ արդյունաբերության ոլորտի զարգացման ակտիվ քաղաքականության իրականացումը կարևոր տեղ է զբաղեցնում ՀՀ կառավարության ծրագրերում: Արդյունաբերության ոլորտի կարևորությանն են անդրադարձել մի խումբ հեղինակներ, մասնավորապես Լ. Ի. Աբալկինը, ով նշում է, որ «Արդյունաբերական քաղաքականությունը իրենից ներկայացնում է ազգային նպատակների գերակայությունների համապատասխան միջոցառումների համակարգ՝ ուղղված արդյունաբերական արտադրության կառուցվածքում առաջադիմական փոփոխությանը»¹: Իր հերթին Գ. Ադամսը բնորոշում է, որ «Արդյունաբերական քաղաքականության տարրեր են համարվում այն բոլոր միջոցառումները, որոնք ուղղված են տնտեսության մեջ առաջարկի բարելավմանը, այսինքն այն ամենը, ինչը տանում է տնտեսական աճի, արտադրողականության և մրցունակության բարելավմանը»²: Միաժամանակ Ա. Գրադովը գրում է, որ «Արդյունաբերության ընդհանուր մրցունակության բարձրացումը կախված է դրա առանձին ճյուղերի ու ենթաճյուղերի և դրանց ներսում գործող ձեռնարկությունների, հարակից ու կապակցված այլ բաղադրիչների մրցունակության աստիճանի բարձրացումից»³:

Ուստի, հիմնվելով վերոնշյալների և այլ հեղինակների կարծիքների վրա, ՀՀ կառավարությունը, առաջնորդվելով երկրի տնտեսության մրցունակության բարձրացման և տնտեսական աճի շարունակական ապահովման հրամայականներով, ընդունել է գիտելիքահենք տնտեսություն կառուցելու անհրաժեշտությունը և նախաձեռնել արտահանման նպատակաուղղվածություն ունեցող արդյունաբերական քաղաքականության իրականացում:

Ուսումնասիրությունները վկայում են, որ արդյունաբերության ներկա իրավիճակին բնորոշ են մի շարք հիմնախնդիրներ, որոնք հիմնականում ընդհանուր են հանրապետության գրեթե բոլոր արդյունաբերական ճյուղերի համար, դրանք են⁴՝

- արդյունաբերության ոլորտում՝ միկրո մակարդակում հետազոտությունների և վերլուծությունների պակասը և տեղեկատվական բազայի բացակայությունը,
- ինչպես ընդհանուր արդյունաբերության, այնպես էլ ոլորտային զարգացմանն ուղղված ռազմավարական ծրագրերի բացակայությունը,
- ցածր մրցունակությունը,
- ներքին շուկայի ոչ լիարժեք պաշտպանվածությունը,
- ներմուծված հումքի վրա արտադրական գործընթացների իրականացման հիմնվածությունը,
- Հայաստանում արտադրվող հումքային արտադրատեսակները՝ վերջնական արտադրանքի վերածման շղթայի բացակայությունը և այլն:

¹ Абалкин Л.И. Концептуальные вопросы разработки промышленной политики в условиях современной Российской экономики. Труды вольного экономического общества России. М. 1997, стр. 30

² Adams G. Criteria for US industrial policy strategies in industrial policies for Growth and Competitiveness, Lexington, MA Lexington books 1983 p.30

³ Градов А. П. Технический уровень производства машиностроительных предприятий: экономический анализ. Л. 1984, стр.112

⁴ <http://www.mineconomy.am/arm/35/gortsaruyt.html>

Համաշխարհային տնտեսական ճգնաժամի արդյունքում արձանագրված տնտեսական անկումն ընդգծեց տնտեսության դիվերսիֆիկացման խորացման անհրաժեշտությունը, որը «երկարաժամկետ, փուլային տնտեսական տրանսֆորմացիա է, պայմանավորված երկրի գործունային հնարավորությունների լավագույն օգտագործմամբ»¹: Այս տեսանկյունից կարևորվում է արդյունաբերական ոլորտի համալիր զարգացում², առաջին հերթին որակյալ արտադրատեսակների արտահանման գծով³:

Հատկապես 2008 թվականի համաշխարհային ֆինանսատնտեսական ճգնաժամից հետո ՀՀ-ում արդյունաբերության ոլորտի աճի միտումն արագացավ, և այն դարձավ տնտեսության ամենաարագ վերականգնվող ոլորտը, իսկ այդ աճն էապես պայմանավորված էր համաշխարհային պահանջարկի վերականգնմամբ, ինչպես նաև արտահանմանն ուղղված արդյունաբերական նոր քաղաքականության իրականացմամբ⁴:

Հատկանշականը նաև այն է, որ արդյունաբերության աճին շարունակում է գլխավորապես նպաստել հանքարդյունաբերությունը և որպես օրինակ 2016 թվականին Հայաստանում ստեղծվեց ևս մեկ խոշոր հանքարդյունաբերական ընկերություն, որը պայմանավորված է Ամուլսարի ոսկու հանքի մոտ 370 մլն դոլար արժողությամբ ներդրումային ծրագրով: Անցնող տարվա ընթացքում սա Հայաստանում իրականացված թերևս ամենանշանակալի ներդրումային ծրագիրն էր⁴:

Այժմ ներկայացնենք արդյունաբերական արտադրանքի ծավալն ըստ տնտեսական գործունեության տեսակների 2007-2015թթ. համար (տե՛ս աղյուսակ 1-ը և գծապատկերը):

Աղյուսակ 1

Արդյունաբերական արտադրանքի ծավալը՝ ըստ տնտեսական գործունեության տեսակների (2007-2015թթ.)⁵

(ընթացիկ գներով, մլն.դրամ)

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Ընդհանուր արդյունաբերությունը, այդ թվում՝	716549.3	739291.9	669398.9	824430.0	998963.7	1121906.7	1242070.3	1291274.1	1351800.1
հանքագործական արդյունաբերություն և բացահանքերի շահագործում	113824.1	93265.7	88556.6	145536.8	170168.6	193326.4	196778.9	193142.5	290446.9
մշակող արդյունաբերություն	477973.8	509048.9	443572.0	544802.6	644775.4	699418.1	777016.9	847749.5	839473.5
էլեկտրականություն, գազի, ջուր, ջուր և լավորակ օդի մատակարարում	124751.4	136977.3	121216.3	116156.5	165682.9	211724.1	250503.3	231756.4	261879.4
ջրամատակարարում, կոյուղի, թափոնների կառավարում և վերամշակում	-	-	16054.0	17934.1	18336.8	17438.1	17771.2	18625.7	20680.3

Աղյուսակ 1-ից երևում է, որ ՀՀ արդյունաբերության առանցքային ճյուղը վերջին 5 տարիներին շարունակում է մնալ մշակող արդյունաբերությունը, որի մասնաբաժինը արդյունաբերական արտադրանքի ծավալի մեջ 2015 թվականին կազմել է 62.1%, իսկ հանքարդյունաբերության մասնաբաժինը, (որը հանդիսանում է երկրորդը իր արտադրանքի ծավալով), նույն

¹ «Export Diversification, Market Access and Competitiveness», UNCTAD, TD/B/COM, 1/54, 26 Nov. 2002, Trade and Development Board, Commission on Trade in Goods and Services, and Commodities, United Nations Conference on Trade and Development, 10Apr. 2005

<http://p166.unctad.org/mod/resource/view.php?id=105> էջ 4

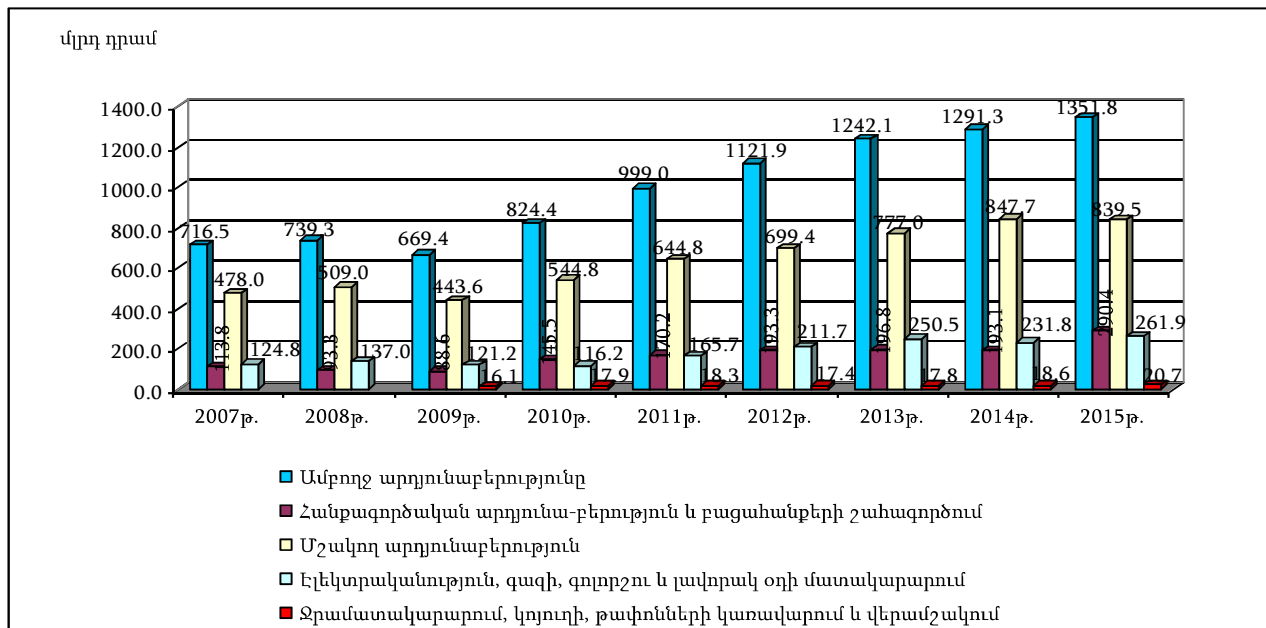
² <http://www.newsarmenia.am/economy/20120320/42629081.html>

³ www.mineconomy.am

⁴ <http://haydazayn.am>

⁵ ՀՀ ազգային վիճակագրական ծառայության տվյալներ

թվականին կազմել է 21.5%: 2007թ.-ի համեմատ 2015թ.-ին մշակող արդյունաբերության հավել-
լաճի տեմպը կազմել է 75.6%, իսկ հանքագործական արդյունաբերությանը՝ 155.2%:

Գծապատկեր 1. Արդյունաբերական արտադրանքի ծավալը՝ ըստ տնտեսական գործունեության տեսակների (2007-2015թթ.)

Արդյունաբերական արտադրանքի ծավալի մասին ավելի ստույգ պատկերացում կազմելու համար խոսենք ոչ միայն ՀՀ ընդհանուր ցուցանիշներով, այլ ըստ Երևանի և մարզերի՝ հիմք ընդունելով 2007-2015թթ. ԱՎԾ-ի ցուցանիշները:

Աղյուսակ 2

Արդյունաբերական արտադրանքի ծավալը ըստ մարզերի և ք. Երևանի (2007-2015թթ.)¹

(ընթացիկ գներով մլն.դր.)

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Ք. Երևան	347399.6	362535.7	301187.2	354502.7	423435.9	450104.9	507541.4	543868.8	552818.1
Արագածոտն	9574.9	13040.7	12035.6	14469.8	21637.9	19554.4	25112.7	29939.0	25729.6
Արարատ	52450.6	59431.7	57474.7	72303.1	80864.9	104759.2	123721.3	131971.3	173151.2
Արմավիր	29826.6	33087.0	33530.2	37461.3	41841.8	44471.3	50452.2	54392.7	57598.9
Գեղարքունիք	9503.4	10348.7	12145.4	11949.9	17959.5	21657.7	23665.5	22573.2	29562.6
Լոռի	42646.5	42441.1	44064.9	60044.9	73496.8	80041.7	75275.0	69941.2	120.165.8
Կոտայք	75585.5	89110.5	80889.0	85084.3	104496.5	144948.9	166121.7	167399.6	138485.2
Ջերմուկ	16172.5	17829.7	17865.4	25159.2	42766.8	40723.4	42623.7	48897.0	40668.6
Սյունիք	123270.0	100034.5	93961.2	150606.1	178364.5	198723.7	204975.2	197631.1	178684.5
Վայոց Ձոր	5466.3	6252.3	6228.9	7238.4	7765.0	9099.9	12008.3	15420.2	15654.8
Տավուշ	4653.4	5180.0	5140.2	5610.3	6332.1	7821.6	10573.4	9240.0	10180.8
Ընդամենը ՀՀ-ում	716549.3	739291.9	664522.8	824430.0	998963.7	1121906.7	1242070.3	1291274.1	1342700.1

Աղյուսակ 2-ից երևում է, որ Երևանի և մարզերի(ինչպես նաև առանձին մարզերի) արդյու-
նաբերական զարգացման մակարդակների միջև առկա են խիստ տարբերություններ: Արդյու-
նաբերությունը Երևանում մինչև համաշխարհային տնտեսական ճգնաժամի խորացումը՝ 2009

¹ www.armstat.am

թվականը, թեև մեծ ծավալներ չի ունեցել, բայց աճել է: Ճգնաժամի պայմաններում անկում է գրանցվել: Իսկ հետագայում այն հաղթահարվել է և նորից աճ է գրանցվել, և Երևանում արդյունաբերության ամենամեծ ծավալն արձանագրվել է 2014-2015 թվականներին.:

2015 թվականին Հայաստանի ամբողջ արդյունաբերության մոտ 41%-ն ապահովել է Երևանը: Դա նշանակում է, որ երկրի արդյունաբերության ոլորտում Երևանի շուրջ կենտրոնացվածությունը մեծ է, քանի որ 10 մարզերը միասին ապահովել են ընդամենը 59%-ը: Դա նշանակում է, որ չի օգտագործվում մարզերի ամբողջ ներուժը: Երևանի շուրջ կենտրոնացվածությունն այս տարիների ընթացքում էապես չի փոխվել: Այս ամենի հիմնական բացասական հետևանքն այն է, որ մայրաքաղաքում աշխատատեղերն ու հետևաբար՝ բնակչության խտությունն ավելի մեծ է, քան մարզերում: Դա էլ իր հերթին հանգեցրել է այն բանին, որ կենսամակարդակը Երևանում և մարզերում անհամաչափ է:

Այսպիսով, չնայած արդյունաբերական արտադրանքի ծավալը վերջին տարիներին դեռևս բավարար մակարդակով աճում է, սակայն սոցիալական վիճակը մնում է լարված: Դա հնարավոր է միայն մարզային արդյունաբերական համալիրի ձևավորման, վերամշակող արդյունաբերության տարբեր ճյուղերի զարգացման, մարզի ներսում ներձյուղային ու միջձյուղային արտադրական կապերի ստեղծման դեպքում:

ԱՐԴՅՈՒՆԱԲԵՐՈՒԹՅԱՆ ՈԼՈՐՏԸ ԴՅ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԱՃԻ ԱՊԱՅՈՎՄԱՆ ԳՈՐԾԸՆԹԱՑՈՒՄ

ՈՒՇԱՆՆԱ ՍՏԵՓԱՆԻ ԱԼՈՅԱՆ

*ՀՀ ԳԱԱ Մ. Քոթանյանի անվան տնտեսագիտության
ինստիտուտի կրտսեր գիտաշխատող*

Համառոտագիր

Ըստ ներկայացված հետազոտության կարելի է հավաստել, որ արդյունաբերությունը ճգնաժամից հետո ամենաարագ վերականգնվող ոլորտն է, որի աճը էապես պայմանավորված է ճգնաժամից հետո համաշխարհային պահանջարկի վերականգնմամբ, ինչպես նաև արտահանմանն ուղղված արդյունաբերական նոր քաղաքականությամբ: Ընդ որում՝ կարևոր խնդիր է նաև արդյունաբերության ճյուղային կառուցվածքի բարեփոխումը՝ հնարավորին չափով այն համապատասխանեցնելով մարզի աշխարհագրական դիրքի, բնական ու աշխատանքային ռեսուրսների առանձնահատկություններին:

Բանալի բառեր. *արդյունաբերություն, ոլորտ, ճյուղ, աճ, մարզ, ճգնաժամ, մշակող արդյունաբերություն, հանքարդյունաբերություն, ծավալ, արտադրանք*

СФЕРА ПРОМЫШЛЕННОСТИ В ДЕЛЕ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ЭКОНОМИЧЕСКОГО РОСТА РА

РУЗАННА СТЕПАНОВНА АЛОЯН

младший научный сотрудник Института экономики им. М.Котаняна НАН РА

Аннотация

Согласно результатам исследования, можно утверждать, что промышленность является наиболее быстро восстанавливающейся сферой экономики после кризиса, рост которой значительно обусловлен посткризисным восстановлением глобального спроса, а также новой промышленной политикой, направленной на экспорт. При этом, важной проблемой является также реформа отраслевой структуры промышленности с приведением ее по мере возможности в соответствие с особенностями географического положения региона, природных и трудовых ресурсов.

Ключевые слова: *промышленность, сфера, отрасль, рост, регион, кризис, обрабатывающая промышленность, горнодобывающая промышленность, объем, продукция.*

THE ROLE OF THE INDUSTRY IN THE PROCESS OF ENSURING ECONOMIC GROWTH IN THE REPUBLIC OF ARMENIA

RUZANNA STEPAN ALOYAN

*Junior Research Associate, M. Kotanyan Institute of Economics
National Academy of Sciences, Republic of Armenia*

Abstract

The research carried out in and presented in the article assures that industry is the fastest recovering field after the economic crisis, the growth of which is mainly conditioned by the recovery of the global demand as well as new export-oriented industrial policy. Moreover, an important issue is the improvement of the structure of industry making it in line with the geographic peculiarities and natural and labor resources of the region as much as possible.

Keywords: *Industry, field, sector, region, crisis, manufacturing, mining, volume, output*